

Hanebo-Zul

1957

Utgiven av Hanebo Hembygdsförening

Hanebo=Jul

1957

Hanebo kyrka återöppnas Kristi Förklaringsdag 1956.

Foto: R. Rhedin.

EN JULHÄLSNING

Av Ärkebiskop emeritus Erling Eidem.

JULEN HAR för oss häruppe i Norden på ett särskilt sätt blivit en hemmets högtid. Och väl få vi tacka Gud, all god gåvas givare, för denna fast rotade folksed, att vi i juletid få samlas med varandra och glädjas med varandra: föräldrar och barn, fränder och vänner. Och från våra hem må ljuset och värmen så sprida sig också till dem som stå ensamma i livet, till dem som ha det svårt och bekymmersamt, på olika sätt. Endast genom att så vidga sig får hemmet den rätta välsignelsen över sin julglädje.

Men från hemmet, med dess strålande ljusgran, går tanken raka vägen till socknens gemensamma hem, församlingskyrkan, där den lyser på långt håll av ljusen, som glimma genom juldagsmorgonens mörker. Man brukar förklara det ålderdomliga ordet "socken" på så sätt, att det skulle syfta på dem som brukade "söka" samma kyrka. Det har tunnats av mycket med dem som söka sig upp till den gemensamma församlingskyrkan för att med varandra fira Herrens sköna gudstjänst. Men till julotta eller tidig julmessa draga alltså stora skaror upp till våra helgedomar. Och Gud vare tack därför. Också de som eljest sällan under årets lopp bevista sin församlings gudstjänst, också de skola känna sig hjärtligt välkomna till sin egen sockenkyrka såsom till församlingsbornas samfälliga hem. Julevangeliet, som där framföres, har ännu kvar sin kraft att lysa den vilsne och andligen hemlöse in på Guds vägar, att värma den som fryser och far illa i en kall och meningslös värld, och att närma dem till varandra, som känna sig främmande eller likgiltiga,

den ene för den andre. Tänk om denna jul för dig, min vän, skulle få betyda en erfarenhet av detta: glädjen åt Guds levande ord och glädjen över församlingsgemenskapen i den gamla sockenkyrkan.

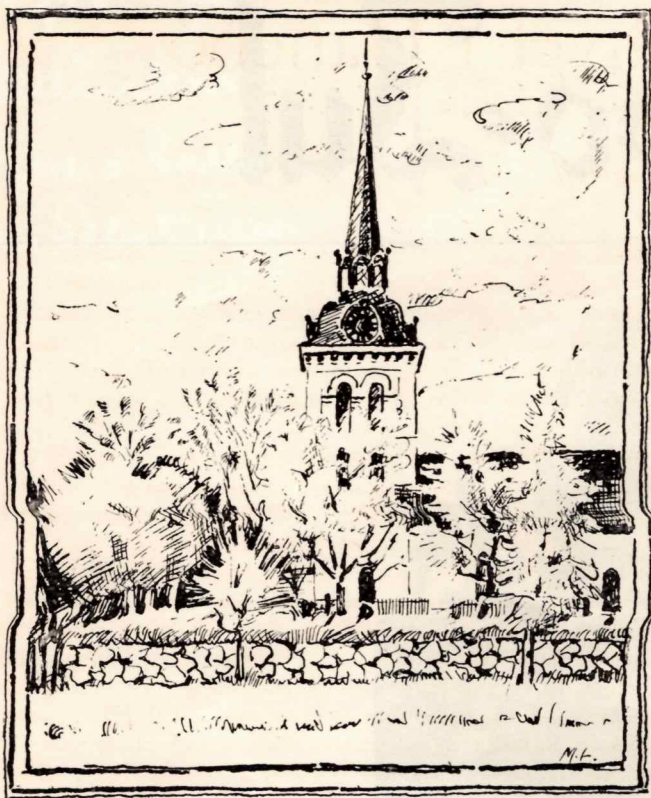
Men tanken går vidare, från hemmet och kyrksöcknen med dess helgedom.

Och nu vidgar sig blicken. Sveriges Kyrka, vår Moder, den vördnadsbjudande, den trofasta, som med evangeliet kallar och församlar oss, står framför vårt öga. Hon är sannerligen värd vår kärlek och vår hängivenhet. Låt oss tänka på henne, i det varma ljus som julens glädjebudskap sprider.

Men julen minner oss om en ännu omfattande gemenskap. Vi äro i anden *ett* med alla dem som, släkte efter släkte, kring hela jordens rund böjt knä inför Betlehems barn, inför honom som blev världens Frälsare, i vilken den himmelske Fadern, efter sitt goda behag, fullkomligt uppenbarade sitt gudomliga hjärtelag. Låt oss i juletid tänka på hela Guds kristenhet på jorden. Låt oss tacka för den och bedja för den.

Julens stjärna, som visade de långväga främlingarna vägen till barnet i krubban, bär oss bud om vår plikt och vår rätt att i kärlekens förböner på hela Guds stora mänsklighet i den stora, vida världen. Många, många äro de, som, både nära och fjärran, sitta i mörkret och dödens skugga, eftersom evangeliljus, den rätta himmelska stjärnan, icke gått upp för dem. Vi äro kallade att vara Kristusbärare för dem och att låta våra hjärtan värmas för dem.

(Julhälsning till Församlingarna i Ärkestiftet 1937).

Hanebo kyrka. Teckning av Märta Lindblom-Persson.

Hanebo kyrka i ny gestalt

Av Lars Olof Högberg

NÄR JAG i somras under prostens Ponténs ledning hade tillfälle att göra ett besök i min gamla hembygds kyrka — eller skall jag numera säga min hembygds *gamla* kyrka — beredde mig åskilliga ting, som kommit fram vid den nyligen företagna restaureringen, en mycket stor glädje. Det är sant att exteriören på avstånd förefaller vara densamma som förut: kyrkan står där på sin höjd i sina förnämliga proportioner, hög och luftig, värdig och hoppingivande, och man känner sig — också som förr — glad vid åsynen. Man undrar, som man också gjort många gånger: är den verkligen inte äldre än vad årtalet på tornet över stora ingångsporten utvisar — 1876? Det vore ju ingen ålder för kyrkan i en gammal kulturbygd som Hanebo. (Man tänker sig inte att detta är året för *tornets* tillkomst).

När man nu kommer närmare, kommer också den första överraskningen: en underbart mäktig medeltida gråstensmur på själva långhuset, som vid senare restaurering blivit blottlagd. Och när man kommer in i kyrkan följer överraskningarna slag i slag. Visserligen finner man ju mycket av det gamla välbekanta kvar — altartavlan dominerar nu som förr — men en förtätad stämning av ålderdomlig högtidlighet har förlänats hela kyrkorummet därigenom att de förut dolda gråstensmurarna i sina färgskiftningar och de gamla kalkmålningarna åter avtäckts. Alla detaljer har av de restaurerande arkitekterna ägnats pietetsfullt intresse.

Jag föreställde mig, att de nutida församlingsborna vid anblicken av sin kyrka skall erfara ungefär samma känslor som man torde få om man varit i bisittning av ett konstverk som vid närmare undersökning befinnes ha ett omätligt antikvärde, "Antikvärdet" hos Hanebo kyrka kan svårligen överskattas,

och den högtidliga stämning som den numera framkallar, kom mig att tänka på en skildring som Nathan Söderblom i sina "Sommarminnen" ger en av två kyrkor på så vitt skilda platser som Paris och — Gruvberget! Då kanske inte så många av Hanebo-Juls läsare känner till denna berättelse, tar jag mig här friheten återge den, även därför att den är så typiskt Söderblomskt mänsklig och förstående.

Söderblom hade vid en sommarresa återvänt till Paris och där åter besökt några av de platser, som var honom kära från hans tid som legationspastor, bl. a. en av Paris' skönaste kyrkor. Han skriver om detta besök:

"Men vi få för själva kyrkan inte glömma kryptan. När vi kommo ner igen, hade ögonen vant sig vid dunklet och vi sågo mer. Vi måste genast tänka på Olof Eriksson i Gruvberget långt borta i Bollnässkogarna. Ty för några veckor sedan (1927) invigde jag deras nya kapell. Arkitekten har skapat en ny andlig medelpunkt åt finnskogarna i ett högt beläget komplex. Kapell, kyrkogård, klockstapel och prästgård bilda ett helt. Kyrkan och prästgården se varandra. Mellan dem står klockstapeln något högre upp. Inuti kapellet ha stockarna lämnats omålade, endast något mörkare än vanligt, efter mitt tycke en värdig och vacker kyrkointeriör uppej skogen. Men Olof Eriksson, som bott hela sitt liv på skogen och som nog hade rätt då han sade, att han kanske före någon annan bedit och drömt om kapellet som de skulle få, han var missräknad och ledsen och ville inte vara med om festmåltiden efter invigningen. Jag gjorde mitt bästa. Jag hade varit hans gäst över natten för många år sedan, då jag som visitorator vandrade med en psalmsjungande skara den tremila vägen från Katrineberg till Annerfors. Jag beskrev huru tilltalande det var med de allvarliga stockarna i skogsbygdens nya kyrka. Han svarade: 'Ja, de tror jag det, ärkebiskopen som har sett all världens härlighet. Men vi, som har bott i såna här omålade timmerstugor, en hel del kanske gör det än, vi vill ha kyrkan ljus och vacker; jag har sett henne för mina ögon och jag har tänkt på att vi skulle få sitta därinne i ljuset och sjunga psalmer. Och nu är hon mörk och dyster som våra gamla timmervägar!' — Han kanske vänjer sig, men det sved i hjärtat, och jag måste giva den gamle mannen rätt. Det är inte vi som skola bestämma, det är inte vår och modets växlande smak som skall avgöra, utan vad oförvillade enkla människor finna vara vackert och upplyftande. Vet ni vad Olof Eriksson ville ha? Han vågade verkligen säga det... Tänk, han ville ha en blå himmel med guldstjärnor. Det finns sådana himlar här och var i kyrkorna, och jag har verkligen icke förstått varför de nu ohjälpligen allesammans skola tagas bort. Köp en biljett till Paris och gå in i kryptan till Sainte-Chapelle. Där är smaken så ohyggligt bondsk, att vår försiktiga och dämpade uppfattning måste förfasa sig. Ty Sainte-Chapelle målades på en tid då man vågade något, då man klämde till med starka färger och inte bara dämpade och försvagade. Kryptan är verkligen, vilket härmed intygas, målad i starkt mörkblå färg, och de gyllene stjärnorna utgöras av franska liljor. Olof Eriksson har sålunda en själsfrände som han icke behöver skämmas för".

Jag är säker på att om Olof Eriksson haft tillfälle att komma till Hanebo kyrka efter dess renovering, så skulle han — trots avsaknaden av den blå himlen med guldstjärnor men i glädjen över de många andra färger som finns — ha erfarit den känsla av vederkvickelse och andakt som han längtade efter, och om hans vän Nathan Söderblom då varit med, skulle nog denne ha nickat till honom glatt och instämmande.

P.S.

Ett särskilt önskemål skulle vara att det finnes en kort sakkunnig beskrivning över Hanebo kyrka. Den kunde mot en ringa penning finnas tillgänglig i kyrkan.

Det kommunala livet i Hanebo

Minnen från 1900-talets första hälft

av K. A. Frantzell

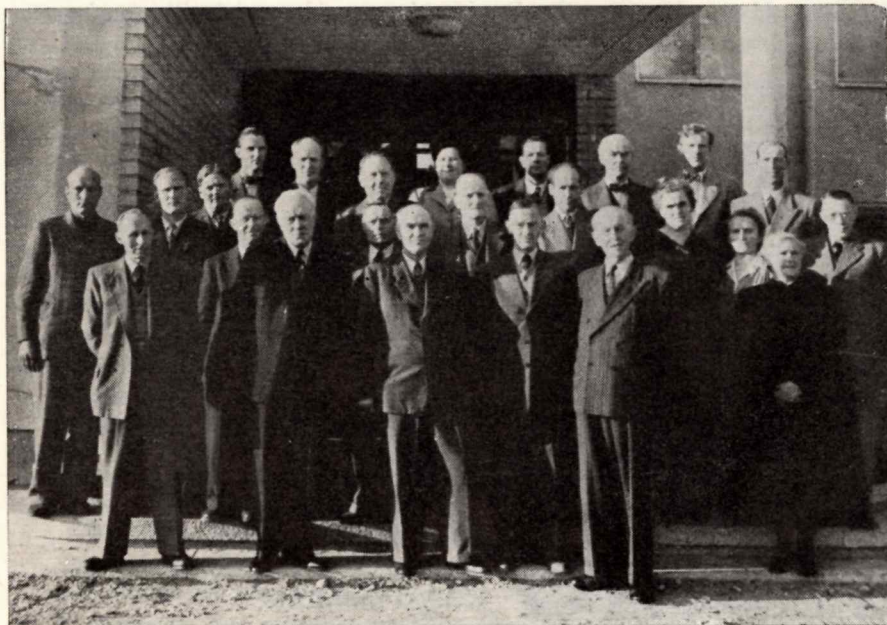
NÄR SEKLET var ungt, då var allt så mycket annorlunda, både där ute i världen och här hemma i Hanebo. Ingen gick och var rädd för vätebomber, ja, inte ens att någon liten simpel atombomb skulle komma på avvägar, och drälla ner i Hanebo. Ingen "skinnknutte" med eller utan spätta bakpå hojen gjorde vägarna farofylla för fredliga vandrare. Inga "dollargrin" svepte fram genom bygden. Första bilen jag såg var vid sekelskiftet, men det var nere i Göteborg. Den bil, som ägdes av en hanebobo, kom hit 1912. Den skulle väl 1957 knappt fått högre rang än "Fordloppa". Tidvis var det ändå liv och fart utefter vägarna. När på eftervintern kilometerlånga rader av kolfordon drog ned från skogarna eller efter urlastning vid Kilafors vände tillbaka till hemorten och, så den siste kolköraren skulle ha en pratstund med den som körde främst, då blev det ljudfilm för hela "Sörsocken". För det mesta var det ändå nog så stillsamt jämfört med nu.

Även det kommunala livet gick i lugnt tempo. Ingen hade drömt om centralskola, kommunalhus, hyreshus, radhus etc. i den här delen av världen. De kommunala besluten fattades i sockenstugan, där kyrkans och skolans ärenden handlades å kyrkostämman. Det var den myndige prostens J. G. Ekelöf, som vid sekelskiftet ledde kyrkostämmans förhandlingar. Kommunalstämmans ordf. vid samma tid var riddaren och majoren Carl Silverstolpe. Något slags preussisk militäranda svepte dock aldrig fram över förhandlingarna. Det var snarare den jovialiske lantpatronen, som skötte klubban. Tre ord. stämmor voro påbjudna, en i mars, då föreg. årets förvaltning granskades, en i oktober, då stater för kommande året fastställdes samt en i december, då val till de särskilda befattningarna företogs. Särskilt denna sista nämnda stämman, som vanligen hölls 3:dje dag jul, var ofta besökt av så många karlar, som sockenstugan kunde rymma. Ja, karlar förstås! Knappt en enda kvinna i Hanebo hade rösträtt. Den 5000 gradiga skalan gällde för landsbygden, och de många männen vägde fjäderlätt gent emot Kilafors bruk.

Dess ägare kunde i flertalet fall ha röstat kull dem alla. Hedrande nog tycks bruksledningen aldrig ha utnyttjat denna möjlighet. 1905 efterföljdes major Silverstolpe som kommunalstämmans ordf. av godsägare Magnus Sundberg, efterträdd 1908 av handl. P. O. Hedlund, som kvartod till utgången av år 1914. Då hade den 5000 gradiga röstskalan sedan 5 år ersatts av den 40 gradiga.

Tiden intill första världskriget var något av "en fridens förmiddag". En par kommunikationsprojekt av stor betydelse var emellertid uppe till behandling. 1902 framlade länsstyrelsen i Kopparbergs län ett förslag att bygga en järnväg från Falun över Kilafors till Trönö för att senare fortsätta längre norrut. Ett tjugotal år senare var samma plan åter uppe. Under två landshövdingars auspicier dryftades den i Kilafors men båda gångerna med samma resultat. Projektet, som kunnat göra Kilafors till en storstation och ge Hanebo en välbehövlig stöt framåt, kunde ej genomföras av ekonomiska skäl. Något senare framlade ingenjör Nordenmark, förutvarande hanebobo, en plan att framdraga en större landsväg i huvudsakligen samma sträckning, "kungsleden" Falun—Norråla. Även den planen gick i stöpet. Inte på grund av hanebobornas bristande intresse utan på den, som makten hade på högre ort. En man i ledarställning lär ha sagt. "En sådan genomfartsled skall dragas icke mot Kilafors utan mot "residensstaden".

Storstrejken 1909 störde föga lugnet i vår socken. Visserligen lär någon en natt ha svängt kanonerna framför Kilafors herrgård, så att mynningarna vändes mot herrgården, men någon revolution med dunder och brak blev det inte. Det hela var naturligtvis bara ett ofarligt skämt. Om de gamla muskedundren någonsin varit laddade är osäkert men 1909 voro de det inte. Världskriget, som började i juli 1914, blev förstås en chock även för Hanebo. Sedan den första panikstämningen lagt sig, tog man det ganska lugnt. Men snart började vårt lands isolerade läge i världen göra sig gällande, och det blev

Hanebo kommunalfullmäktige 1947—1951

nödvändigt att ransonera en hel del av det som hörde till livets uppehälle. Kommunalnämnden under ledning av Per Olsson fick brått med att anskaffa ransoneringskort, och P. M. Nordin fick det minst lika snärjigt med att som bas för livsmedelsnämnden se till att det fanns något att få på korten, och husmödrarna fick det allra bekymmersammast att få ransonerna och pengarna att räcka till. Vägen genom de fyra krigsåren var ett crescendo av kuponger och priser. När den sedan slutade med vapenstillestånd 1918 och versaillesfreden 1919 kom den inre omvälvningen i stora delar av Europa. Så blev det också i Sverige. Den kommunala röstskalan slopades, kvinnorna fick rösträtt, kommunalstämmornas befogenhet överflyttades i det väsentliga på fullmäktige och fattigvården fick egen styrelse.

Även i Hanebo blev det regimförändringar. Per Olsson på Fagerlund, som varit kommunalnämndens ordf. i nio år, tröttnade nu. Hans mandattid hade varit fylld av möda och bekymmer, men Per Olsson var en kraftkarl och hans en smula kärva humor en källa till övervinnande livskraft. Den nye kommunalordf. blev Olof Jonsson i Lilltjärä. Självlärd, men säkert lika hemma i kommunala författningar som om han genomgått senare tiders socialinstitut. Såg nånting "rackigt" ut kom kanske ett förlösande skratt, och inför sådan livssyn äro få ting omöjliga. Fattigvårdsstyrelsens ordf. blev Anders Andersson i Västansjö. Driftig jordbrukare, väl förankrad i traditionen men med vaken blick för en ny tid. Han var varmt förstående för de fattigas betryck men också god ekonom, både då det gällde hans egen och kommunens tillgångar.

Bland övriga kommunala förgrundsfigurer från den tiden minnes jag landstigsman Erik Lindblom. Klarsynt fullblods-idealiser. Socialdemokratien och nykterhetsrörelsen voro hans ledstjärnor, men dessa gävo honom impuls att i kommunalfullmäktige, fattigvårdsstyrelsen och ett flertal andra institutioner göra en mycket betydande och uppskattad insats. Hans granne handl. J. A. Hansson var i åtskilligt en pendang till honom, något mera religiöst betonad och på grund av sjukdom tyvärr allt för tidigt bruten ur det kommunala arbetet. Så hade vi handelsförest. Albin Krih. Vilket var han mest? Kooperatör, socialdemokrat, idealist. Jag vet inte, men han gav hela sin arbetskraft och sin varma själ för sin bygd och dess folk. Albert Modig. Ja, han gjorde skäl för namnet. Rättfram och aldrig rädd för att säga sin mening. Råkade han någon gång trampa i klaveret tog han en hundstrykning med ro. När ett tryckalster betitlade honom sotare blev han i allafall en smula missnöjd. Se, han var sorterare. Längre fram kom trävaruhandl. Ewald Larsson. Han var en kraftnatur, och många hans motståndare tyckte kanske att han bara bromsade. Det är ett misstag. Han

ville visst framåtskrida fast utefter andra linjer. Först av allt var han affärsman och gjorde sin insats för att samhället skulle skötas med ekonomisk omtanke. I debatten både gav han och fick han hugg i riklig mängd. Det var några av dem som lämnat livets arena. Bland de kvarlevande nämner jag bara Oscar Johnson, Sven Olsson, Erik Skoglund, Anton Svensson, K. M. Svensson, Gustav Sundström. Men ännu ha de värv att fullborda, skördar att bärga, förrän solen går ner.

Med världskrigets slut voro dock långtifrån bekymren tillända. Nu kom istället arbetslösheten. Under två årtionden stod det spöket som ett ständigt hot. Alla tänkbara medel att hjälpa den försöktes. Främst av allt vägbyggen. Så bröts vägen Västansjö—Stugubacken, omlades Sandersbergsbacken, Hammersbackarna, landsvägen Kilafors—Landafors, Acktjärä—Granbo, Norrbyn—Norrfly station, Lilltjärä—Kilafors, Lilltjärä—Skog, Lilltjärä—Holmsveden, Lotan—Sörfly. Som synes, många vägar men de gav dock för lite arbete. Man försökte med skogsrensningar och vid Kilafors byggdes vattenledning. Inte heller det gav tillfyller. Nu måste man tidvis tillgripa den tråkigaste av alla utvägar, kontant understöd. Att se dessa stora starka karlar, som kanske främst av allt önskade att få något att gripa i med hårda nävar, inte ha annat att göra än att gå och stämpla arbetslöshetskort för att få en slant som närmast påminde om fattigunderstöd gjorde ingen glad. Under en lång följd av år var arbetslöshetsfrågan uppe vid v a r t e n d a kommunalfullmäktigesammanträde.

Man gnuggade understöden, om det skulle vara en femöring mer eller mindre per barn och dag. 1957 med dess penningvärde och penningtillgång synes det småsinnat och oförstående. 1936, när kommunalskatten var 15:— kr. pr bevilningskrona, och många skattedragare med familjer att försörja inte hade större inkomst än en folkpensionär i våra dagar, tog sig saken lite annorlunda ut. Jag tror inte det med fog kan sägas, att det på något håll saknas vilja att hjälpa dem, som hade det bekymmersamt, men det skiftades många och skarpa hugg om sättet. Ja, så hände nog i iveren då och då att någon liten groda råkade slinka fram, och det lyste alltid upp scenen.

På tal om inrättande av en epidemistuga i anledning av smittkoppsfarsot sade en talare: "Det går inte an att ta ut de sjuka i vinterkylan. Det kan jag skaffa levande bevis på. De försökte med det i A socken, men han dog och blev begravd inom en vecka". En annan talare: "Det här säger jag inte för att det är min politiska åsikt, utan för att det är sanning".

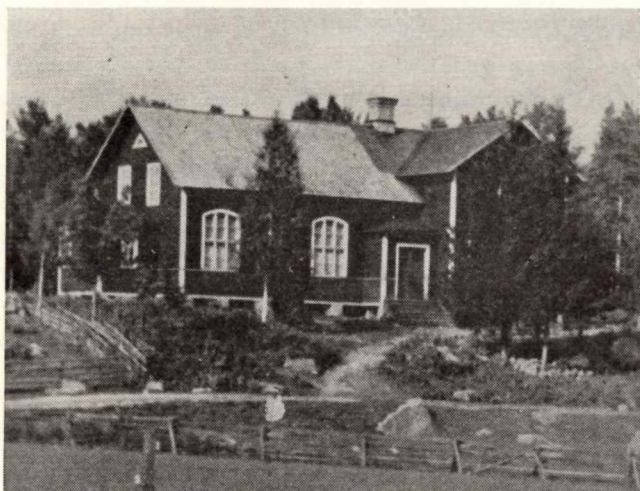
Ett bidrag till arbetslöshetens nedbringande var inrättande av arbetarsmåbruk. Till 24 st. sådana beviljades statslån med cirka 15.000:— kr. Det blev inga nutida enplansvillor med garage

Kilafors centralskola

Religiös verksamhet i Hanebo

Några minnen av Erik Skoglund

Lilljåra bönhus

Foto: W. Jonsson.

NÄR JAG ombads att även i år lämna ett bidrag till Hanebo-Jul, påmindest jag samtidigt, att det i år blir tio år sedan tidningen första gången utkom. Det blir således ett tioårsjubileum.

Tio år är ju ingen lång tid i vår hembygds historia, men de tio åren har inte gått spårlöst förbi. De utgöra säkerligen ett betydelsefullt avsnitt, som kommande släkten torde få anledning att uppmärksamma. Hanebo-Jul har fått lämna ett bidrag till att väcka och stärka känslan och kärleken för hembygden, inte minst hos de hanebobor som vistas i "Förskingringen". Därpå fick jag för någon tid sedan ett rörande bevis vid sam-

och nutida bekvämligheter. Garage hade 1930 talets småbrukare föga behov av. De första lånen voro på omkring 5.000:—kr. vardera, och det skulle räcka till minst ett har odlad eller odlingsbar jord, ladugård och bostadshus. Lånevillkoren voro förmånliga, och de flesta småbrukarna klarade sig bra fast med mycket arbete och försiktig hushållning.

Med 1940-talet kom det 2:a världskriget, fruktansvärt ödeläggande för många länder och folk. För Sveriges folk visst med en hel del svårigheter men också med den fulla sysselsättningen och statens och kommunernas möjlighet att bereda medborgarna en helt annan levnadsstandard än förr. Skall det kunna bibehållas? Äro vi mäktiga nya landvinningar. Det beror naturligtvis mycket på den storpolitiska utvecklingen? Framtidsperspektivet ter sig f. n. sannerligen inte allt för ljusst. Men det beror också på vad det egna landets och den egna bygdens befolkning duger till. Hanebo nämnes väl då och då i tidningarna, men i ett sammanhang har jag aldrig sett det. "Förskingrande kommunal förtroendeman". Jag tror, att de som styrt och ställt här i socknen under första hälften av 1900-talet varit rätt så förståndiga människor. Att de kunde varit klokare vill jag visst inte bestrida. Men att de kunde varit mera ärliga, vägrar jag absolut att medge. Lägges samma hederlighet, samma arbetsvilja och samma oegennytta som grund för framtida kommunal utveckling, då tror jag Hanebo kommer att stå sig lika väl som annan bygd i vårt avlånga land.

manträffandet med en hanebobo, som i flera år vistats i Amerika. Han hade fått sig tillskickad Hanebo-Jul, och det var för honom en kärkommen hälsning från hembygden.

Till en hembygdsförenings uppgifter hör ju att tillvarata och vårda allt som är värt att bevara och minnas av våra förfäders liv i helg och söcken. Dit hör också deras religiösa verksamhet. Jag skall här återgiva några minnen och intryck från det religiösa livet i Hanebo, som jag upplevt det under en tid av närmare 70 år.

Hanebo församling har sedan ganska lång tid tillbaka utmärkt sig för en livlig religiös verksamhet. Den har sin upprinnelse på senare delen av 1830-talet, då prästen Jakob Wadman verkade några år i församlingen. En våg av andlig väckelse gick vid denna tid fram över stora delar av vårt land. Efter pastor Wadmans avflyttning från Hanebo blev det hans lärjunge kolportören Olof Larsson i Norrfly, som intog en ledande ställning inom väckelserörelsen i församlingen.

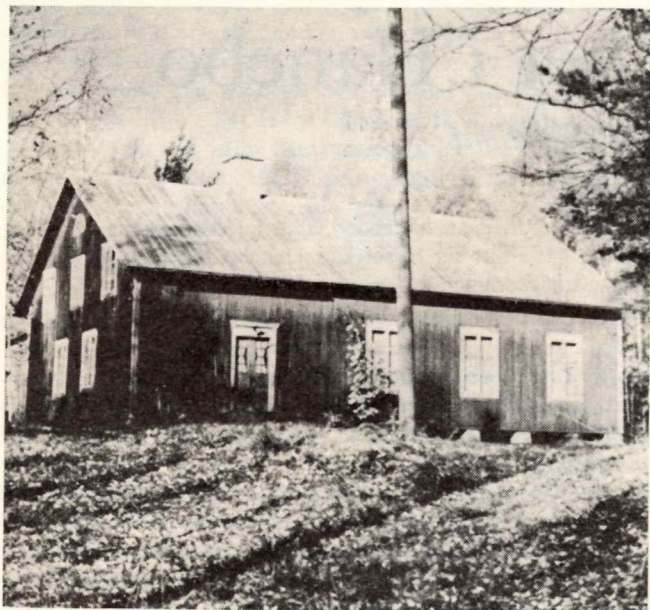
Evangeliska fosterlandsstiftelsen och Södra Hälsinglands missionsförening har sedan den tiden haft djupa försänkningar inom Hanebo, och dess predikanter har verkat "i nära anslutning till kyrka", som det heter i stadgarna för dessa organ.

Kanske har den "nära anslutningen" under vissa tider varit mindre framträdande. Från min tidiga barndom minns jag hur dessa predikanter färdades omkring i byarna, ofta gående till fots, och höll bönestunder (s. k. "samlingar") i hemmen och skolorna. Jag minns ännu väl när Olof Larsson kom till Acktjärns skola för att hålla samling. Skollokalen var till trängsel fylld av uppmärksamma åhörare, som lyssnade till hans enkla men inspirerande förkunnelse. Jag var i 8-10 års åldern när jag först bevistade hans sammankomster.

Kyrkans prästerskap har givetvis intagit den ledande ställningen i församlingens religiösa liv, och flera av dessa präster har med nit och skicklighet förstått att bistå och stödja den fria lekmanaverksamheten för det helas bästa.

Det dagliga livet i församlingen var ännu vid sekelskiftet nära förbundet med kyrkoåret och fick så att säga sin rytm därifrån. Sed och tradition hade då ett betydligt starkare grepp om människorna och religionen hölls i helgd på ett helt annat sätt än nu. De söndagliga gudstjänsterna i kyrkan besöktes flitigt. Många som inte hade tillfälle att gå till kyrkan samlades i stillhet i hemmen och läste en predikan för dagen ur någon postilla. Här är att märka, att det inte var bara de mera avgjort religiösa, som på detta sätt iakttog aktning och vördnad inför sabbatsbudet. Här betydde vana och tradition givetvis en hel del, men denna till vana vordna aktning och vördnad för heliga var säkert en makt i det godas tjänst. En god sed och vana grundlägges inte på en gång och måste betraktas som en värdefull tillgång.

När pasor Efraim Rang, anställd i fosterlandsstiftelsens tjänst, reste omkring i landet vid sekelskiftet och bildade föreningar för De Ungas Förbund, kom han även till Hanebo. Prosten J. G. Ekelöf var då kyrkoherde i församlingen och han intog redan från början en välvillig hållning till pastor Rangs verksamhet, och han fick bo i prostgården och predika i kyrkan. Strax efter bildades Hanebo D. U. F. och blev till stor välsignelse för församlingens liv. Prosten Ekelöf visade även förståelse för missionsförbundets verksamhet i församlingen. När Lektor P. P. Waldenström en gång besökte Hanebo fick även

Norrfly Bönhus.

Foto: V. Johnson

han bo i prostgården och uppträda och tala i kyrkan. Missionsförbundets folk gick även gärna i kyrkan och hörde prosten, likaså vid de bönestunder i skolorna som han ofta höll. Den oro och splittring som uppstod när Missionsförbundets verksamhet började i Hanebo märkte man inte mycket av under prosten Ekelöfs tid och inte sedan heller för den delen. Nu hörs det aldrig något missljud de olika religiösa sammanslutningarna emellan, vilket är mycket glädjande.

Det religiösa intresset i församlingen har visat sig i betydande offer för missionsverksamheten. Den livliga syföreningsverksamhet som tog sin början under Olof Larssons dagar har fortsatt. När strax efter sekelskiftet två föreningar till av D. U. F. bildades i norr- och sörsocken växte intresset för missionen ännu starkare och en bidragande orsak härtill var att bonde-sonen Olle Eriksson från Acktjärä greps av kallelsen att gå ut som missionär och sökte inträde vid missionsskolan på Johannelund. Under ferierna for han omkring och talade på möten och sammankomster, och hans utresa till missionsfältet 1903 ökade ytterligare intrsset för missionen. Denna våg av andlig väckelse och förnyelse påverkade församlingslivet i sin helhet. Gudstjänsterna i kyrkan var välbesökta, likaså nattvardsgången samlade många deltagare, och det var tydligt att religionen hade ett starkt grepp om människorna.

Andaktsstunderna ute i byarna hölls i allmänhet i skolorna och hemmen, men så småningom började man tänka på att uppföra bönhus för den fria lekmannaverksamheten. Det första bönhuset uppfördes i Lilltjärä 1911—1912 (Missionsförsamlingen hade tidigare uppfört ett bönhus i Kyrkbyn på Lustigbacken som senare flyttades och fick bli stommen till Missionskyrkan i Kilafors) och 1926 uppfördes ett bönhus i Norrfly. Dessa bönhus har stått öppna för såväl kyrkans präster som Stiftelsen predikanter samt tillfälligtvis även andra religiösa samfunds möten.

Vi har således från föregångna släkten fått i arv inte blott ovärderliga materiella värden utan också ett andligt arv att vårda och förkovra åt våra efterkommande. Kristen tro och livsåskådning är något av det största vi fått och viktigaste för samhörighet och gemenskap och för stärkande och bevarande av sambandet mellan generationerna. Sockenkyrkan och det kristna evangelium, som där förkunnades, var det centrala i våra förfäders liv i både helg och söken. Där möttes de i sorg

KVARNBÖLE — en idyll

av John V. Bjurkvist

I NORRA DELEN av Hanebo socken finns en liten by, där stillheten är påfallande stor. En liten å — numera till hälften igenvuxen med näckrosor och vass — ringlar sig sakta fram genom lågmarkerna för att ibland tränga ihop sig och i ett porlande skutt kasta sig utför någon av de små forsarna, som tro-ligen från början var anledningen till att folk bosatte sig på denna plats.

Hela byn är en idyll!

På en höjd i centrum av byn vakar ett par, tre stora bondgårdar över dess väl och ve. Utkastade liksom litet på måfå i skogskanterna ligger en och annan "uttavessgård" en del bebodda, andra avfolkade sedan decennier. Bjärt kontrasterande mot någon enda moderniserad villa finner man sekelgamla hus, små grå och liksom försänkta i minnen från tider som varit. Från tider då denna by var en av de viktigaste i kommunen, då den var fylld av liv och aktivitet, då det fanns folk i alla stugor och då sockenbefolkningen allt som oftast hade anledning att söka sig dit för uträttningar av alla slag. Då byn var ett centrum i socknen — en plats där man kunde finna allt som hörde till livets nödortft på den tiden . . .

Som läsaren redan förstått är det Kvarnböle som avses. En by med en historia som man utan överdrift vågar säga är märklig; ett förflutet omgivet av ett skimmer som vore det hälften saga och hälften verklighet . . .

Enligt berättelsen började det med en liten skvaltkvarn som bönderna i trakten byggde vid ett av Härtängesåns små vattenfall. Man hade lärt sig att dämna upp vattnet och på så vis ta vara på den kraft som den lilla ån hade att ge. Och fortfarande enligt vad som berättats vandrade dåtidens bönder på väglösa marker till den lilla kvarnen med sin säck på ryggen för att få mala. Och på så sätt fick byn sitt namn — av kvarnen och de många bördorna säd som bars dit och mjöl som bars därifrån: Kvarnböle . . .

Så småningom började byn att växa. Eftersom där fanns tillgång till vattenkraft blev det flera små olika anläggningar efter ån. Och till slut var byn ett centrum att räkna med. Under ardetonhundratalet — framför allt mot slutet — hade den sin storhetstid. Och fortfarande finns här och där i socknen gamla människor som minns när Kvarnböle var fyllt med liv och rush.

och glädje och utanför dess murar fick de sitt sista vilorum. Inte underligt då om sockenkyrkan för många av oss är och förblir hembygdens förnämsta minnesmärke.

En god och glädjeric julhögtid tillönskas alla Hanebo-Juls läsare.

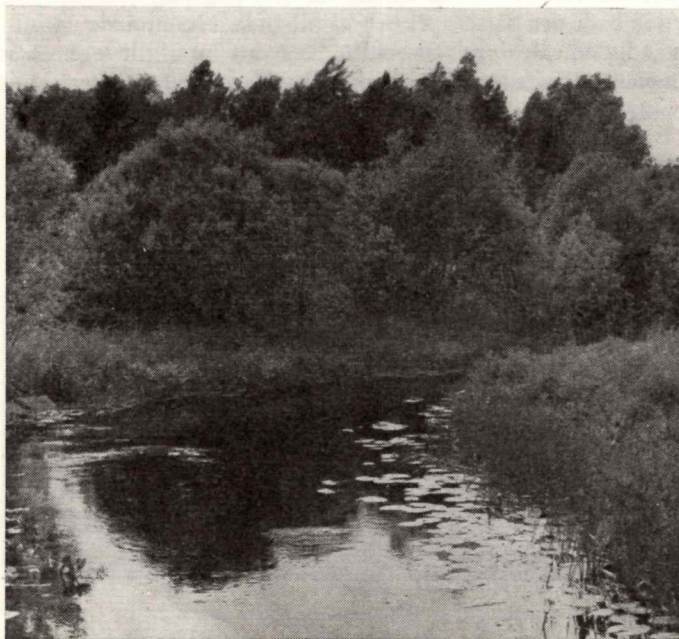
Gårdsägaren Olof Hallin i Norrbyn är en av dem. Åttiotvå år gammal och utrustad med ett minne som inte ger mer att önska, vet han att berätta från det Kvarnböle som var under hans uppväxtår då han var bosatt där, och fram till sekelskiftet och kanske ett decennium in i vårt århundrande, då byn på allvar började avfolkas.

— Där var fart på den tiden, säger han, jag minns det så väl. Fram mot slutet av ardetonhundratalet fanns i Kvarnböle faktiskt allt som på den tiden hörde ihop med ett bygdecentrum. Det var industrier och hantverkare och affärer, och det är ingen överdrift att säga att Kvarnböle då var ett centrum — inte bara för Hanebo utan delvis också för ett större område.

— Inte mindre än fyra kvarnar fanns det i byn. Den största ständigt ström av bönder som med sina sädeslass letade sig till ägdes då av en bonde i Norrgården i Granbo, och det var en kvarnarna för att få malet. Likaså fanns det fyra linskätkar som ägdes då av en bonde i Norrgården i Granbo, och det var en om höstarna och förvintrarna, när linet skulle beredas, Bondgummorna och pigorna satt då **hela dagarna** och "stampade" lin. En såg blev det också i byn då. Det var bönderna i Hårga, Kvarnböle och Granbo som uppförde den — det var 1896 — och där var det fart och rörelse fram till 1905, då sågen brann ner och aldrig mer blev uppbyggd.

— En av de dominerande personerna i Kvarnböle på den tiden var handlaren, fortsätter Hallin sin berättelse, och han hette Bergvall. Han hade affär både i den byn och i Hallen och dessutom ett mejeri i Bollnäs och ett som han lät uppföra i Kvarnböle. Det var kanske den största industri som Kvarnböle har haft och det drev han fram till 1893. Dit kom bönderna med sina mjölkflaskor ända från Voxsätter och Utomhärten.

Det var en stor fin byggnad med massor av maskiner som man på den tiden tyckte var riktiga underverk. Vidare hade denne Bergvall en snickerirörelse i Kvarnböle.

"En liten å ringlar sakta fram . . ."

Foto: J. V. Bjurkvist

"Utkastad liksom litet på måfå ligger en "utavessgård . . ."

Foto: J. V. Bjurkvist

— Att det fanns skräddare, skomakare, slaktare och liknande yrkesmän i byn är ju självklart, fortsätter den minnesgode åldringen. Och så hade vi en djurläkare som hette Sven Jonsson, en urmakare som hette Bäckström och så en gammal gumma som vi kallade för "Rassel-Mor" — hon var kotknackare och "klok gumma" och hade alltid mycket att göra. En smedja fanns det förstås. Smeden hette Sven Nilsson och var en skicklig yrkesman. Tidvis hade han faktiskt full mekanisk verkstad och tillverkade flera ångmaskiner, något som väl var mindre vanligt på den tiden.

En av de märkligaste inrättningarna av allt som fanns i Kvarnböle på den tiden var nog varmbadhuset som flybönderna uppförde i närheten av sina skätkar. Åtminstone var det säkerligen mycket sällsynt på den tiden och fråga är om det inte var det allra första som fanns i landsbygden i Hälsingland. Och det var rätt så flitigt använt även om det inte var lika "modernt" att bada då som det är nu. Ja, Kvarnböle var en trivsamt och livlig plats på den tiden, summerar den gamle berättaren sina minnen från den by som en gång var en livlig medelpunkt i Hanebo.

Men oberörd av tidens gång flyter den lilla ån sitt lopp genom byn. Ringlande och tveksamt stannar den upp ibland i de gamla dammarnas lugnare sel som lyssnade den efter knarket från forna tiders vattenhjul. Men där finns inte längre något som hindrar dess lopp. Lojt och lättfullt kan den glida fram mot forsarna där den obunden kan leka mellan stenarna i glada hopp.

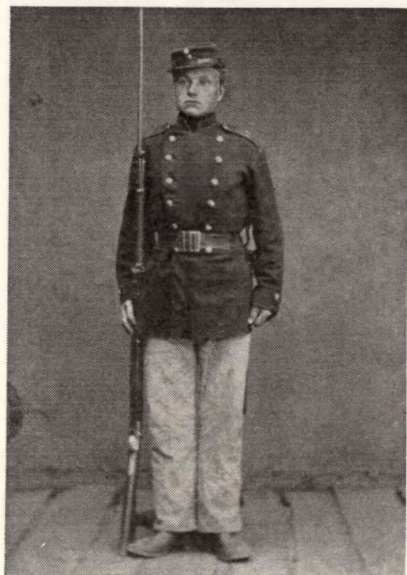
Söderhamns-Kuriren 5/7 -57

Stöd hembygdsrörelsen

Beväringsrekryt

Andra året vid Hälsingeregementets livkompani på Mohed 1889

Av N. V. E. Nordenmark

Beväring från 1890.

Foto: S. Petterson

DE SVENSKA härsmakten var ännu vid sekelskiftet föga imponerande. Den bestod, som bekant, av indelta stammen och av beväringen. Det gamla indelningsverket, som under Karl XI fick den organisation, som den i stora drag ännu 1889 ägde, bestod av männen från soldat-torpen. Dessa soldater, som inkallades till regementsmöten varje sommar, utgjorde arméns kärna. Indelningsverket, som ej längre kunde motsvara tidens krav, avskaffades och upphörde också 1901. Vid sidan av stammen stod den allmänna beväringen, huvudsakligen en skapelse av Karl XIV Johan år 1812. Dess utbildning och övning var ringa och föga fältmässig. Ännu 1840 var övningstiden endast 21 dagar. Sedermera kom övningstiden att utökas till 28 dagar med två veckor varje år för 21 och 22-åringar. År 1885 beslöt riksdagen övningstidens förlängning till 42 dagar, d. v. s. till tre veckor för bägge beväringsåren. Under 1886-1889 begränsades tiden till 35 dagar, med tre veckor under första och två veckor under andra året.

Det säger sig själv, att så ringa övningstid ej kunde vara synnerligen effektiv. Den utökades också 1901 till 90 dagar.

Mitt första år, 1888 som beväring fullgjorde jag vid Upplands regemente på Polacksbacken, där studenterna utgjorde en hel tropp på cirka 50 man med egen förläggning och gemensam spisning av kronans mat.

Vid gymnasierna voro regelbundna militärövningar obligatoriska under tvenne veckor varje höst och vår, varför varje student hade genomgått en militär utbildning, som avsevärt översteg den, som kunde erhållas under beväringsmötena. Men härtill togo vederbörande ej någon hänsyn, utom i Uppsala.

Mitt andra beväringssår fick jag fullgöra vid Hälsinge regemente och placerades på dess livkompani, som omfattade, vill jag minnas, manskap från Hanebo, Skog och Bollnäs socknar. Den mundering man fick ur kronans förråd, kunde naturligt nog vid den tidens obefintliga "konfektion" ej alltid visa någon

"passform". Den mig först tilldelade uniformen var bedrövtligt "säckig" och ringa "passande", varför jag begav mig till förrådet för att om möjligt få mig tilldelad en lämpligare habit. Under provningen hade jag, naivt nog, på ett bord i lokalen lagt min plånbok, innehållande 20 kr., en för mig betydande summa, med vilken jag tänkt kunna på markenteriet utöka kronans enformiga matsedel. Efter utprovning av en uniform som någorlunda kunde dölja min magra lekamen, gick jag att söka på bordet efter min plånbok; men den var försvunnen. Jag fick sålunda i fortsättningen helt åtnöja mig med kronans, på den tiden mycket enformiga och nog kalorifattiga spis, som upptog i enformig rytm: s. k. "sluring" spicken sill och potatis samt äter med fläsk.

I Uppsala voro studenterna så många, att de kunde bilda en egen förläggning. Här på Mohed fanns ett klassbegrepp, s. k. "herrbeväring". På vilka principer detta begrepp vilade, vet jag ej. Nog av, den bestod av ynglingar från förmögnare hem, ofta f. d. mina skolkamrater från de lägre klasserna, affärsanställda m. m. I allmänhet bestodo de sig med egen gentil uniform.

På livkompaniet visade det sig, att här fanns summa tre "herrbeväringar"; en järnvägstjänsteman, en kontorist och understecknad, som då redan avlagt fil. kandidatexamen. Vad innebar då detta klassbegrepp, "herrbeväring"? Jag tror huvudsakligen däri, att de i kasernen förlades för sig själva. Sålunda förlades vi tre "herrbeväringar" på livkompaniet för oss själva i en mindre avdelning av kasernen.

Hur ringa det i själva verket betydde, fick jag erfara första söndagen av mötet. Den tropp jag tillhörde, hade fått order att denna dag utföra s. k. "budning". Omedveten härom låg jag och vilade på min brits i kasernen, då korpralen kom in och ödmjukt bockande anhöll att jag ville deltaga i denna uppgift. Ängsligt meddelade han, att de för uppdraget tilldelade uppträdde pockande och hotfullt, och fordrade mitt deltagande. Jag uttalade min undran, att jag ej tidigare beordrats.

— Naturligtvis kommer jag...

Det var en fullständigt moltigande tropp, som nu utförde det nödvändiga arbetet.

Att för övrigt med den militära utbildning, man fått under gymnasietiden, här deltaga i exercisen tillsammans med dessa för all sport, gymnastik eller militärtjänst rätt så främmande och ointresserade starka karlar, var ofta nog påfrestande.

Så hade den första veckan gått till ända. Nu inträdde en fullständig omvälvning: stamsoldaterna ryckte nu in till regementsmöte. De flyttade in i kasernerna, i vilka beväringen legat, vil-

Mohed år 1893.

Från vänster: Manskapsbarackerna, tvättbusen, markenteriegatan (i gatan underofficerspaviljongen), och markenterierna. I bakgrunden Lillklitten.

Bergviken

av Victor Johnson

BERGVIKEN ligger som en vik mellan Hanebo och Segersta med en lång smal vik ner emot Skog, och är Hälsinglands andra sjö i storleksordning. Den ligger där omramad av berg och skogar och ger stora skönhetsvärden åt landskapet. Den blå vattenytan återspeglar blånande berg, gröna skogar och åkrar eller röda gårdar på stränderna.

Stränderna kring Bergviken är oftast steniga och stundom är det tvärdjupt några meter där ute. Sandstränder med badplatser är det därför ont om.

På våren "ror man drag" för att få någon fin gös eller gädda och det har också hänt att man fått en lax på draget. Långrev läggs ut här och var och ibland nät, fordom drogs det not och stundom står det någon med metspö och ser på ett guppande flöte eller också rasslar ett kastspös rulle, när draget susar ut mot vattenspegeln, där det lämnar efter sig vattenringar, som växer och försvinner...

Havsytan låg en gång i tiden 227 meter högre än den nuvarande.

Hårgaberget låg då 16 meter under denna yta, när den var som högst. Köllberget och Middagsberget var stora öar i detta väldiga hav och bygden var havsbotten.

Så måningom höjde sig landet efter inlandsisens oerhörda tryck. Troligen uppstod väldiga strömmar, som gick fram mellan Hamnäsberget och Gullberget och grävde upp Skogviken, som är rätt så djup vid Hamnäs och den djupaste delen i Bergviken. Den väldiga strömmen förde säkerligen med sig sand, som bildade den s. k. Tönnebroheden (Widmark).

Omkring 9000 år har gått sedan inlandsisen — ända till 1000 meter djup — släppte sitt kalla grepp om våra bygder. Under denna tid fanns ett väldigt hav här. Det kallades Yoldiahavet efter en liten havsmussla, som är vanlig i ishavsleror från denna tid.

Inlandsisen försvann omsider så att landet 6.000 år f. Kr. höjde sig ytterligare, och nu bildades Ancylussjön, men ännu låg våra bygder under vatten. 4000 år f. Kr. fick vi Litorinahavet, och fortfarande sköljde havet över hanebobygden. Men

Båthus i Vallsänge.

Teckning av V. Johnson.

omkring 2000 år f. Kr. började havet — nu Örtersjön — att draga sig tillbaka så långt att det blev land här — och nu bildades Bergviken av en fördjupning i landskapet, och Ljusnans vatten gick genom sjön. Som än i dag.

Bergviken är djupast vid Skogvikens början, där den är 35 meter och hela viken är djup, varierande mellan 12 och 35 meter. Sträckningen från Ljusnans utlopp i Bergviken och SO mot Skog kyrka är en djup ränna. Strax utanför Vallsänge är det också ett djup på 22 meter, medan det strax N om Storön är endast 8 meter djupt.

ken nu förlades i tält och lägrade på halmbäddar i dessa; jag tror 25 man i varje tält. Vi tre "herrbeväringar" på "liv" tilldelades ett eget tält.

Jag placerades nu vid exercisen till en början i en tropp av stamsoldater, stöddiga gubbar från soldattorpen, ej så litet missnöjda och trumpna.

På middagen meddelade mig kompanichefen, kapten Sundstedt, att jag i fortsättningen skulle tjänstgöra som skrivbiträde hos fanjunkaren.

Jag anmälde mig sålunda omedelbart för tjänstgöring hos kompanifanjunkaren, en trevlig och angenäm man från Bollnäs. På hans sängbord låg (drottning Sophias?) fältbibel. Han beklagade, att han hade mycket föga arbete att erbjuda mig, men ordena måste åtlydas. Han gav mig till en början i uppdrag att utföra en statistik över kompaniets skjutövningar. Jag utförde detta och efter en kort stund var jag färdig. Han var överraskad över mitt snabba utförande.

— Jag saknar, sade han, något annat skrivarbete, men bibe-

håll platsen vid skrivbordet: när kompanichefen kommer in, så skriv i alla fall på papperen, skriv, skriv...

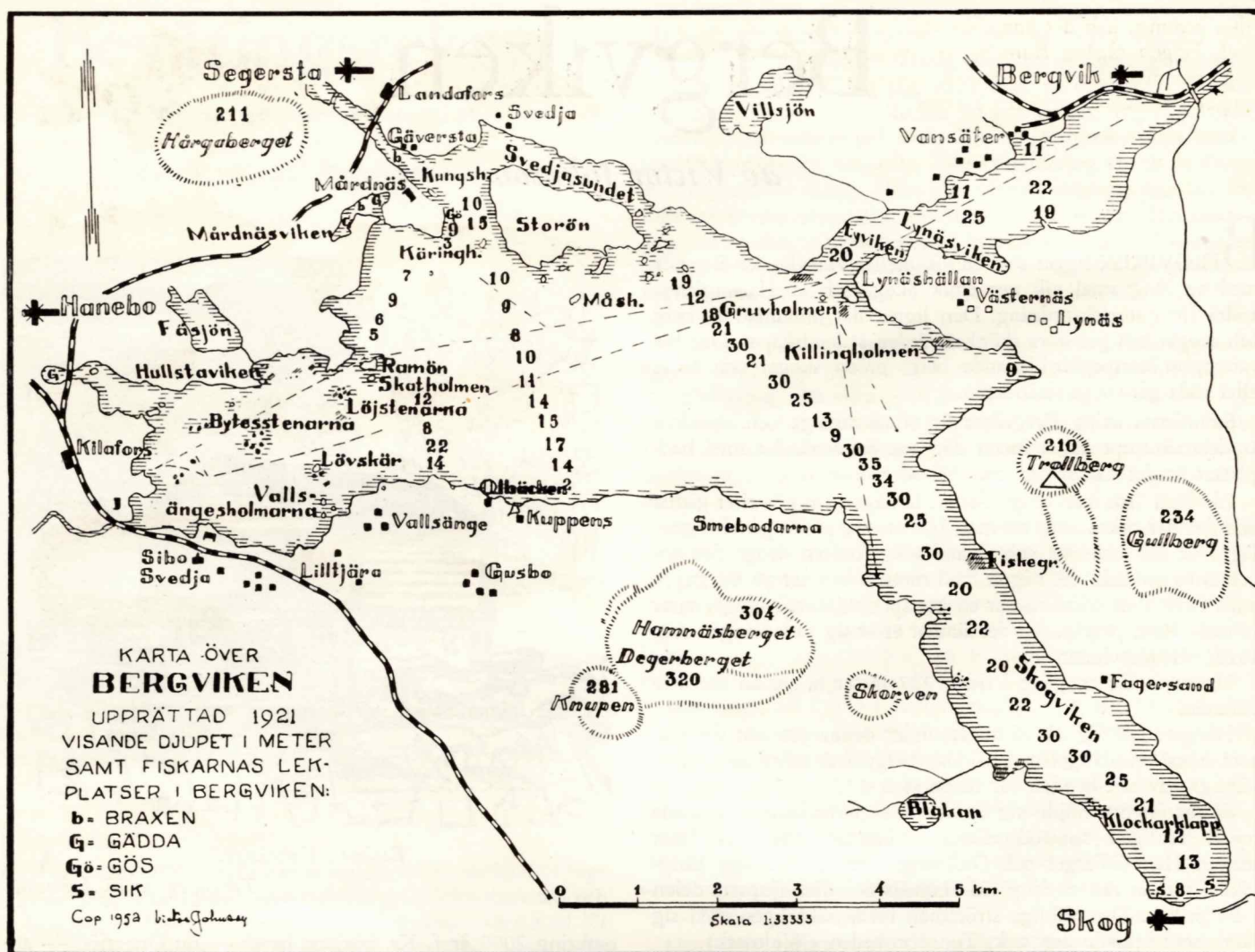
Inom någon stund kom kompanichefen in för inspektion. Jag skrev, skrev och raspade på mina papper.

Eljest fördrev jag tiden med att läsa i någon bok eller med samtal med fanjunkaren. När kaptenen kom in i tältet någon gång, så var det att skriva, raspa på mina papper. Ett skrivuppdrag hade dock fanjunkaren den sista dagen av mötet, att inskriva i "inskrivningsböckerna" för kompaniets beväring intyg om fullgjord vapentjänst. Även i min inskriver jag:

"Tjänstgjort 2:dra året i vapentjänst. Mohed den 4 juli 1889".

På grund av min sinekur hos fanjunkaren kände han vissa betänkligheter mot ordet "vapentjänst" i min bok. Men vad var att göra.

Min militärutbildning var avslutad. Svenska armén har fått ett nytt nummer nr 139, 149/1888, en ny utbildad soldat i sina kadrar.

Medan Bergviken var en vik av havet började människor att bosätta sig här. Fiendestammar rodde kanske upp här, och på Borgberget i Segersta byggdes en försvarsborg, som man än i dag kan se lämningar utav. Sägner berättar, att människor i forna tider tog sig tillflykt hit "vid fienders infall".

Nu är vattenståndet 44,7 m.ö.h. men det kommer troligen att höjas snart genom uppdämning i Bergvik, åtminstone tidvis.

Bergviken brukar frysa till omkring den 17 november (1952 den 10/11, 1954 20/12) och bli isfri igen i medeltal omkring den 2 maj (1950, 16/4, 1955, 1957, 15/5).

Enligt Broman i boken Glysisvallur (1726) går det från Bergviken "starka upstigande dunster", så att den "om sommaren förhindrar regnet" och om vintrarna har den alltid "stora Broxner och Wråkar". Dessa utgår än i dag gärna från Segersta och mot Kuppens. Sjön blåser också upp ovanligt fort, troligen beroende på att luftströmmarna sveper ner mellan bergen och rör upp vattenytan.

Omkring Bergviken har man i forna tider sett många varsel, som t. o. m. omnämnas i visitationsprotokoll. Åren 1692 och 1697 såg man varsel, som troddes vara tecken på Guds vrede. Före det hemska missväxtåret 1695 såg man också varsel. Vari dessa bestod anges icke.

Men den 27 februari 1700 kl. 10 f. m. såg några kvinnor i Hullsta "uti klart solskensväder, en hop med folk ledevis 6 i bredden och 6 i längden komma tågande långt utåt sjön, tagandes sin marsch framåt en holma vid Gösestenar, och grundet kallad, varande detta tåget en fjerdels timme. När de kommo

fram åt bemålde holma, bockade sig det sedda folket var efter andra halvlutandes, havande något på sina axlar att bära, det man icke väl kunde se, vad det skulle vara. Omsider lades de alla ner till sjön, att det vart helt svart påseende, en stund sedan försvann synen alldeles, och snön på sjön syntes åter helt vit och ren". Kanske var det en hägring?...

I boken Delsbo illustrata av K. N. Lenæus (1764) berättas det att enligt traditionen en kyrkklocka från Delsbo, som vägde 18 skeppund, skulle ha sjunkit i Bergviken, då den kördes över isen, som brast. Detta är dock troligen endast en sägen, ty enligt förteckningen om klockegården på 1500-talet, inlöste Delsbo socken "hennes största klocka II skippund IIj (2½) lispundh och II pundh klockemalm" samt silver och koppar till 76½ mark "oc XII mark af kyrkenes kyste".

En sägen berättar också att Ramön skulle fått sitt namn av en krigare, Rahm, som en gång för länge sedan stupat här. Men det är ju en sägen och kan ej kontrolleras. En annan sägen berättar att det i ett krig kommit ryssar över Bergviken. Hanebobönderna mötte dem dock på isen. Dessa åkte skridskor, men ryssarna gick. Hanebobönderna strödde ärtor på isen så att ryssarna halkade omkull, medan bönderna obehindrat kunde åka omkring och fullständigt besegra dem. Bakgrunden till denna sägen är oviss och lika oviss är om sägner om krigaren Rahm och denna har något samband. Sägner kan ej heller ha något samband med ryssarnas skövlingar år 1721 ty då var det sommar och de var ej så långt som hit. I Lilltjärna finns det en stenmur, som liknar en försvarsmur. Någon stenmur mellan

olika hemman kan det knappast vara, ty muren är för låg och smal. Någon rågång finns ej här på bevarade kartor. Än så länge vet man inte varför muren upplagts, men en undersökning skulle kanske ge svar på gåtan.

Fornfynd berättar om att jägare- och fiskartammar drog fram genom skogarna och efter vattendragen, och de var de första, som fiskade i Bergviken.

Ända till i slutet av 1800-talet hade fisket annan betydelse än som enbart nöje. Då drogs det not i stenfria vikar på höstarna och strax före slättern. Lilltjärbönderna drog på sitt land och hade små "notstugor" på en udde. Och i Vallsänge står ännu ett båthus kvar på sina stolpar. Och sådana har funnits på många platser efter stränderna. Nu får man bara hoppas att de som finns kvar får stå där som minnen från forna tider. Myrmalm har också tagits upp ur Bergviken.

Fiske har i alla tider varit förenat med vidskepelse, som än i dag mycket lever kvar. På 1700-talet sades det att man alltid skulle "åstad i Löndom", ty det var "lyckosamt". Om man mötte vissa människor, som förde otur med sig, var det lika bra att "wända tillbaka". Men om man såg och slog ormar, när man skulle fiska, var det ett "behagligt tecken til fiskeri".

När man lade ut fiskgarnen skulle man alltid "sputta i watnet", och när de drog not skulle de lämna några fiskar kvar i noten från föregående notdragning "om thet andra skal lyckas". Det drogs nämligen not flera gånger om dagen.

Det var också viktigt att ingen fick se eller veta av "andras fiskefänge". På "Thorsdags afton" fick ingen hugga eller slamra på stranden, ty då skulle "fiskelyckan förspillas". Det ansågs medföra fiskelycka om man utan lov tog "bort något" från andras fiskegarn, eller också eldade med andras ved, då man färgade fiskegarnen. Om man gjorde så, trodde man att det drog "fiskelyckan til honom som stal, men ifrå then stulna".

Det fanns också "förgjorda" fiskegarn, d. v. s. sådana som var "förtrollade" och på vilka man ej fick någon fisk. Men detta kunde botas med "rökande af 7: handa slags wed, ibland hwilka Trywed äntel. fordras", Elden måste dock göras av torra "skarp-grantiurs störändar", som var vriden så hårt och länge i ett "genomtort bräde, dör(r) eller wägg, at Eld ther av tändes", och det kallades därför vrideld.

Om Sjörrån fanns i sjön, fick man ej störa henne, lika litet som man fick störa Näcken. Strömkarlen och Havsfrun ansågs för goda, och "förthenskul kastas åt them fisk, at flere må gifwas igen". Näcken var dock ond och "skade giör".

För att freda sig mot honom lades det stål i vattnet, i synnerhet när någon "går at simba" (simma).

Det troddes att det väntades hårda år, när nors förekon rikligt utanför Gäverstalandet.

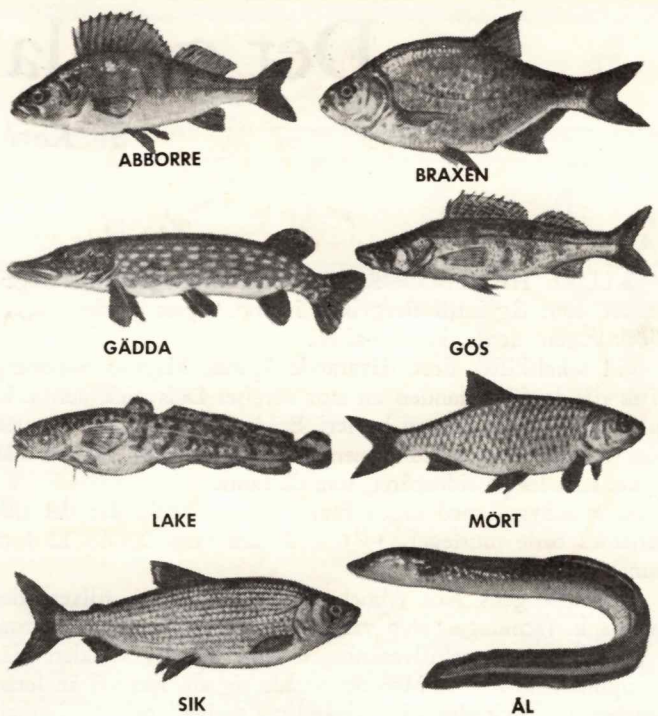
De vanligaste fiskesorterna i Bergviken är följande:

ABBORRE (*Perca fluviatilis*) tillhör abborrfamiljen. Vanlig längd 20—25 cm, vikt 1—3 hg. max. 3,5 kg, 55—60 cm. Finns i hela landet utom fjällreg. På östkusten t.o.m. Blekinge. Lektid april—juni vid vattentemperatur 8—10 gr. Rovfisk, värdefull sportfisk.

BRAXEN (*Abramis bramt*) tillhör karpfamiljen. Vanlig storlek 0,5 kg, max 11 kg. Allmän i södra Sverige samt vid östkusten till Torne älv. Leker grunt i maj—juni vid en temp. av 14—16 gr. Större exemplar god matfisk. Metas med mask.

GÄDDA (*Esox lucius*) tillhör gäddfamiljen. Vanlig storlek 1—2 kg, max 26 kg (190 cm). Allmän i sötvatten utom i fjällregionen. Leker under tiden april—maj på grunt vatten. Utpräglad rovfisk. Uppskattad sportfisk.

GÖS (*Lucioperca sandra*) tillhör abborrfamiljen. Vanlig storlek 1—3 kg, max. 15,3 kg. Frivattenfisk. Allmän i större grumliga vatten i södra Sverige och utefter kusten upp till Övertorneå. Hugger på drag och pimpel.

LAKE (*Lota vulgaris*) tillhör torskfamiljen. Vanlig storlek 0,8—2 kg, max 12,4 kg. Allmän i hela landet utom Bohuslän och fjällen. Vid östkusten ner till Kalmarsund. Kallvattensfisk. Rovfisk. Lektid dec.—mars.

MÖRT (*Leuciscus rutilus*) tillhör karpfamiljen. Den vanliga storleken är 1—2 hg, max. 1,5 kg. Allmän i sötvatten utom i fjällregionen. Utefter öst- och sydkusten till Öregrund. Leker grunt under tiden maj—juni. Den är värdefull som foder- och agnfisk.

NORS (*Osmerus eperlanus*) kallas också slom. Tillhör norsfamiljen. Vanlig storlek 8—10 cm, max 40 cm. Karakteristisk gurkliknande lukt. Allmän vid östkusten och i större sjöar i mellersta Sverige. Leker i islossningen, delvis i vattendragen. Foderfisk.

SIK (*Coregonus lavaretus*) tillhör sikfamiljen. Vanlig storlek 0,5—2 kg, max ca 6 kg. Allmän i större sjöar uotm fjällregionen sam vid östkusten till ETorne älv. Förekommer i många lokala former. Leker sept.—febr. Värdefull matfisk. Hugger på fluga och pimpel.

ÄL (*Anguilla vulgaris*) tillhör ålfamiljen. Vanlig storlek 0,5—2 kg, max 6 kg. Allmän vid kusterna och i sötvatten dit ynglen kan vandra upp. Vandrar för lek över Atlanten. Värdefull matfisk. Fångas ibland på spö.

De olika fiskesorterna har sina särskilda lekplatser, om de också leker på många fler platser än vad som här anges.

Braxen leker gärna vid Mårdnäs och Ljusnans utlopp, gäddan vid Kyrkbyn och Mårdnäs, Gösen vid Kärningholmen och siken i Skogviken — för att nämna några platser.

Även i forna tider kände människorna till många olika sätt att fånga fisk. De hade nät, fiskkorgar och fiskstängsel — samt metade. De fiskade också med ljuster av ben och trä — kanske även fiskespjut. Det fanns också säkerligen korgar av flätverk och de hade lerkärl att koka fisken uti.

Den enda hanebobo, som i kyrkboken skrivits för fiskare är väl Johan Hannberg i Kyrkbyn. Fisket har inte varit tillräckligt för att någon skulle kunna livnära sig på det — och det kunde ej heller han göra.

Fisket var i forna tider en viktig näringsgren och var till Gustav Vasas tid fullkomligt fritt. Men han inskränkte den enskildes fiskerätt — till förmån för kronan.

Det gamla tegelbruket

av Karl M. Svensson

ÄLDRE HANEBOBOR minns säkerligen det lilla tegelbruket, som låg intill Bergviken i Sibö, skymt av den vackra björskogen, den s. k. Sibö-allén.

Vid sekelskiftet drev dåvarande ägaren Magnus Sundberg efter dåtida förhållanden en stor rörelse. Dels gick den s. k. gammelsågen och dels ett hyvleri. Bräder och plank kördes med häst till Kilafors station, men ibland också till Bruket, där virket lastades på sidospåret, som då fanns

Sammanbyggt med sågen fanns ett tegelbruk, där det tillverkades både murtegel, $3 \times 6 \times 12$ tum samt $2 \times 6 \times 12$ tum samt taktegel.

Sedan Skogens Kol Aktiebolag övertog Sibö, tillverkades även s. k. facontegel, som var avsett för valven i kolugnarna.

I början av tegeltillverkningen togs leran i kanalen, där pumphuset nu ligger. Men det visade sig att, hur väl än leran bearbetades, fick den ej nödvändig "seghet" och hållbarhet. Och det inträffade ibland vid bränningen att teglet vid minsta överhettning smälte ihop i hundratal till en massiv klump, som fick slås sönder med slägga vid utskjutning.

Men på åkrarna vid Svedjabäcken fann man ett utmärkt lerlag, där det fanns förstklassig både brun och blå lera. Leran kördes därifrån vintertid med häst och lagrades till sommaren, när tillverkningen av tegel började.

Till tegelbruken hörde tegelbråken, torkladan och tegelugnarna.

År 1557 utgick gården (skatten) av varje bonde med bl. a. torrfisk.

Det nämndes bl. a. 2 1/2 lispund torr fisk och 1 tunna strömming — som väl ej kunde fisaks i Bergviken. Prästen i Hanebo behövde dock ej lämna fisk i skatt och ej heller prästen i Skog.

År 1543 nämndes laxfisket i Segersta för första gången såsom ett kronans fiske. År 1560 upptog registret 6 laxtinor, som gav 1 läst och 5 tunnor (=17 t:r) lax, och tillgången var stor. Mårnäs laxfiske gav år 1555 30 tunnor lax och år 1560 uppgick fisktiondet i Bergviken till 1/2 lipund torrfisk. Kronans inkomst av fisket sjönk dock med åren, och år 1582 gav det endast 2 1/2 tunnor lax.

I forna tider och fram till i slutet av 1800-talet gick det kyrkbåtar från Vallsänge och Lilltjära. De bytte då roddare vid det stenar, som ännu kallas för Bytesstenarna. Om vintern plogades det ibland vägar, och ändå hände det en gång att en bonde körde vilse i snöyrar och mörkret och kom till julottan i Skog i stället för Hanebo. Då hade han kört över nattgammal is i en råk utanför Kuppens.

Men ibland utmärkte de också vägarna med granruskor, så att de skulle hitta i mörker och snöyra.

Och såsom genom årtusenden glittrar Bergvikens yta om sommaren eller rörs hastigt upp av stormarna. På vintern ligger det ibland blank skridskois, men oftast sveper vassa vinterstormar fram över skrovliga snöytor. Och ändå trotsar en och annan yrvädret och står där och pimplar för att blåfusen få upp någon abborre.

Bergviken är hela året vår vackra sjö, som vi inte vill vara utan. Den hör till bygden, som omger den, till bygden och till människorna, som bor i byarna runt dess stränder.

Tegelbråken var ganska primitiva inrättningar, som bestod av en axel ca 2,5 meter lång och 1 dm grov. På denna satt knivar, som bearbetade leran, som blandades med sand.

Under sommaren 1904 gjorde tegelmästare Oskar Pettersson, — som kom från Norrborns tegelbruk i Bollnäs — försök med att blanda sågspån i leran. Och frågan är, om inte Sibö är det första tegelbruk, där sågspån kom till användning i tegel. Hur det än må förhålla sig därmed, visade det sig att sågspånen ur flera synpunkter var ett utmärkt material.

Sedan leran bearbetats tillräckligt, pressades den fram ur ett munstycke, som invändigt var klätt med mässingplåt, där vatten sipprade fram på alla fyra sidorna, så att den pressade leran skulle glida lättare och ytan på teglet bli slätare.

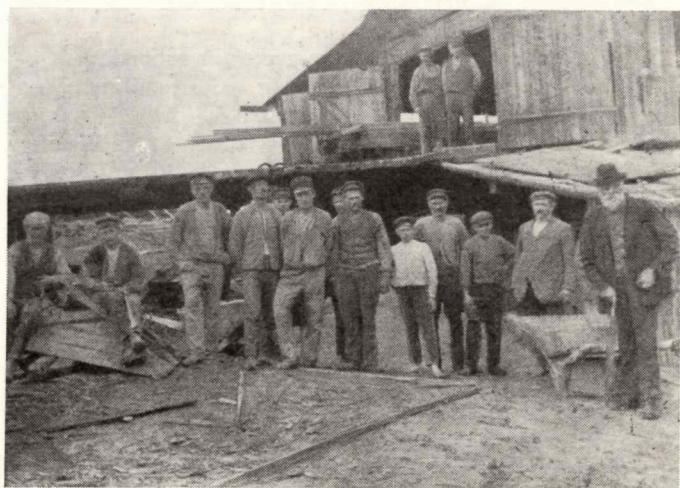
Tegelklipparen hade en liten vagn med två spända strängar, som klippte två tegelstenar åt gången. Stenarna lastade han på en vagn, som lastade 100 stenar.

Teglet forslades sedan till torkladan, som var försedd med tunna luckor för varje tegelfack. Luckorna kunde fällas ner till skydd mot regn samt vintertid mot snöyra. Torkladan var i tre våningar. Första och andra våningarna rymde tillsammans omkring 50.000 stycken murtegel. I tredje våningen tillverkades och torkades taktegel.

Så kallade bortsättare tog med händerna två stenar åt gången och bar dem framför sig och satte in dem på hyllor i tegelfacken. Det gällde att vara aktsam, så att stenarna ej stöttes.

Efter det att teglet torkat någon dag, skulle stenarna seras åt, dels för att teglet skulle torka fortare och dels för att det eljest var risk att det uppstod sprickor i teglet.

Till taktegel användes blålera, som skulle bearbetas synnerligen väl. Därefter skulle det rensas, vilket tillgick så, att man med en spänd sträng skar tunna skivor och tog ur alla stenar. Skivorna bakades ihop och skars i passande skivor till en takpanna. Dessa skivor lades sedan i tegelpressen, varefter tegelpressaren för hand pressade gipsformarna mot varandra. Han lade dem sedan i en träform på tegelpannan, som sedan vändes helt om för att därefter sättas in i torkhyllorna.

Vid gamla Sibösågen och tegelslageriet.

Foto år 1909

Efter några dagars torkning putsades tegelpannorna med en kniv. Det mesta av takteglet, som tillverkades, pressades av vane Frithiof Pettersson.

När teglet var torrt, skjutsades det på skottkärra in i tegelugnarna. Den större ugnen rymde cirka 50.000 murtegel och den mindre 18.000 tegel.

Tegelugnarna bestod av metertjocka tegelväggar, förstärkta med bastanta järnbalkar och järnbeslag.

På vardera långsidan var det tre rader eldningspipor, 12 i varje rad, tillsammans 72 stycken.

När teglet rests in i tegelugnen, var det mycket noga med att sätta varannan rad i sick-sack, så att det inte blev en massiv massa, utan att det blev luftrum, vilket underlättade eldningen mycket. Det var också noga med att eldningspiporna voro raka, så att veden kunde kastas så långt in i ugnen som möjligt.

Då tegelugnen var fylld, lades halvtegel i rader, därpå lades heltegel på flaten på så sätt att det blev drag-gångar. Sedan hela ugnen var täckt, gjordes draghål. Detta tillgick på så sätt, att man tog upp en tegelsten med ca 6 dm mellanrum. Hålet fylldes sedan med "dämpning", en blandning av jord och söndersmulad, torkad lera.

Att bränna en tegelugn tog en tid omkring 6 $\frac{1}{2}$ dygn. Eldningen måste skötas med största omsorg, och de första dyggen eldades endast i nedre radens pipor. Det användes inga värmemätare, utan det gällde att med blotta ögat se när det blev rätta glansen och färgen i eldningspiporna, och i rätta ögonblicket sluta med eldningen, stänga alla drag, täta vid eldningspiporna. Detta gjorde man genom att man med händerna smeta på lerbruk. Men svårast av allt var då att i den gruvliga hetten vistas på tegelugnen och täta dragen där. De flesta kunde klara sig endast någon minut, men tegelmästare Oskar Pettersson var ibland kvar över halvtimmen. Ingenting fick överlämnas åt slumpen. Det var hans metod. Men att sedan, särskilt under vintertid, efter ett dylikt svettbad komma ner utan annat skydd mot vinterkylan än en tunn brädvägg, det var nog i överkant riskfyllt.

Efter det att bränningen var klar, fick ugnen stå några dagar, varefter man under luckorna i eldningspiporna gjorde små draghål. Så togs "dämpningen" och täckningen — "täckbladet" — bort. Och när teglet kunde hanteras, skjutsades det ut på upplagsplatsen för att sedan lastas ut åt olika håll. Så är t.ex. ålderdomshemmet i Hanebo byggt av tegel från Sibos tegelbruk.

Vedåtgången vid bränningen beräknades till c:a en kubikmeter per tusen tegel.

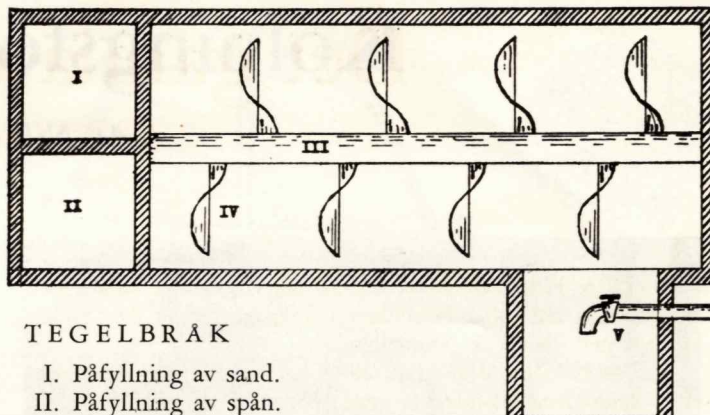
Sanden till teglet kördes med häst från Belse, bland annat från nuvarande ägaren Arne Petterssons åkrar och sedan Skogens Kol Aktiebolag övertog tillverkningen, forslades sand på järnväg från Lingbo.

Ibland, när efterfrågan på tegel var särskilt stor, var det att skjutsa ut teglet på marken på ett underlag av bräder. För snabbare torkning lades s. k. stabbar på 100 tegel i varje, som sedan täcktes.

Vid Sibos tegelbruk tillverkades — om jag ej minns fel — något år 300.000 murtegel och 55.000 taktegel.

I början hade tegelklipparen 40 öre för 1.000 tegel, lerskjutare, bortsättare och tegelskjutare 75 — 80 öre per tusen. Mataren, sand och spånrisllaren hade 20 öre timmen, och vid full drift tillverkades mellan 7.500 och 8.000 tegel per dag. Så småningom höjdes dock förtjänsten något.

Sibos tegelbruk var känt att leverera fullgoda tegel till humana priser. Och det kan nämnas, att priset år 1913 på prima murtegel var 45 kronor tusen. En gammal räkning undertecknad av ingenjör G. Magnuson och kvitterad av kassör Carl Möhrling visar detta.

T E G E L B R Å K

- I. Påfyllning av sand.
- II. Påfyllning av spån.
- III. Axel.
- IV. Knivar.
- V. Vattenkran.

Det var ingen åtta timmar arbetsdag på den tiden, och arbetet var tungt och slitsamt. Lönen var inte heller så stor. De flesta som arbetade vid Sibos hade lång väg att gå. Det var endast i undantagsfall en arbetare hade råd att ha en cykel.

Det var åtskilliga, som hade arbete vid Sibos även då. Den suveräne tegelklipparen Vilhelm Hedman, lerskjutaren August Vestlund, Johan Bergkvist, Adolf Sköld. Det var friska takter när de kappkörde efter ibland såphala landgångar. Bortsättaren Per Skoglund och "Heders Anders", som med stor skicklighet klarade sitt arbete. Vidare hade vi bröderna Samuel och Gustaf Samuelsson från Bollnäs, Manne Berg och Per Röst, även de från Bollnäs. Vidare hade vi Vilhelm Kling, Per Hjort, Bernhard Pettersson, Rickard Pettersson och Hjalmar Hägglund, Kalle Stolt, "Viks Lars" Edvin Jonsson, Kalle Jonsson "Sve Olle", Heders-Lars, Per och Hans, Fritz Engman, Johan Eriksson och många flera.

Det må vara mig förlåtet om jag särskilt dröjer vid minnet av Nils Nilsson i Röstbo. Denne religiöse, beläste enkla arbetare. Jag minns så väl hur vi samlades i hans kolarkoja. Hur vi betagna lyssnade till när han skildrade naturens skönhet, blomorna, fåglarna, de porlande skogsbäckarna. Och hur han liksom i förbigående nämnde om att han gick hit från Värmland. Nils Nilsson hade humorns gudagåva, men ibland tyckte han nog att vi pojkar behövde något att fundera på. Och då berättade han så att vi i mörkret, när vi gick hem, såg väldiga jättar och troll — och då var det bara en och annan granbuske.

Jag har ett obetydligt minne av att han även hade en tidningspolemik om den idisslande haren. Nils Nilsson var en särpräglad hjärtegod människa. Och när han kom i sin slitna arbetsrock var han en arbetets adelsman.

När man så här en sensommarkväll en 40 år efteråt för en stund dröjer vid minnet av alla de kamrater man haft förmånen att samarbeta med, ser hur molnen segla på himmelen, hör hur vinden sjunger i träden som står mörka vid Bergvikens stränder då blir allt så tyst, tiden står stilla — eller finns ej...

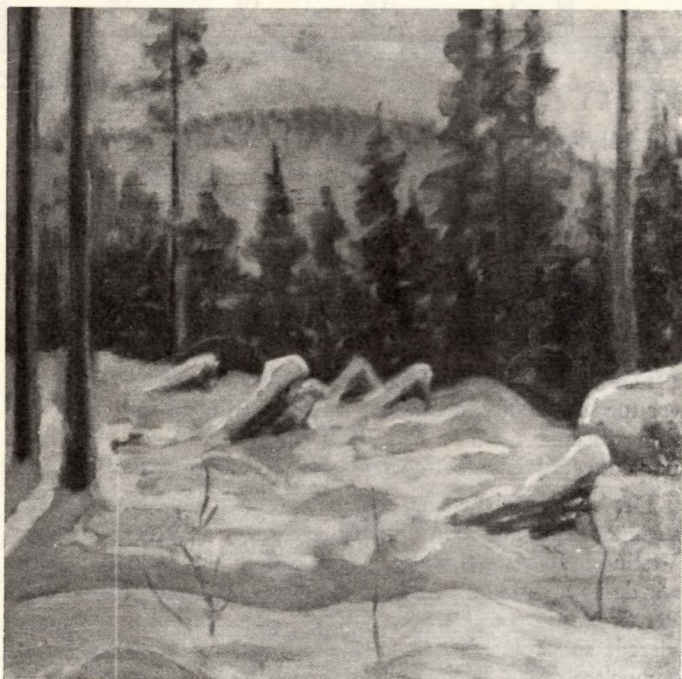
Tanken blir vemodsblandad över alltets förgänglighet.

Detta är i korthet några ord om gamla nedlagda tegelbruket vid Sibos, där endast någon vilsekommen halvsten numera vittnar om det som en gång var. Många av dem som hade sitt arbete vid tegelbruket, har nu gått över gränsen in i det stora okända.

Mycket vore säkert att komplettera och tillägga. Det finns reflektioner att göra, men det får skickligare händer i ett större sammanhang forma — vad Sibos betytt och betyder för vår kommun och vår vackra hanebobygd.

Kolningsförberedelser

Av Nils Agersten

Kolvedres i snö
Oljemålning av Olle Ericson.

NÄR JAG började vara med på kolvedhuggning på 1890-talet, höggs, räknades och betalades kolveden efter stavrum. Ett stavrum var lika med en famn, d. v. s. 6 fot bred och lika hög. Så högt lades ju inte kolveden utan den delades på bredden. Men det skulle vara gott om ved för att få ett helt stavrum, och därför lades det oftast "kvartar". Kolveden skulle vara 8 à 9 fot lång. Till en fjorton famnars mila gick det åt 14 stavrum kolved

En "kvart" gjordes så att man först lade ett tvärslag av en kolvedlängd, helst mot ett träd eller stubbe. Man slapp då undan med endast en stake och stöd. Var marken för stenig och hård, högg man fast staken i underlaget. Man lade den tyngsta veden mot trädet och i botten av "kvarten" för att fylla med smalare ved. Storändarna på veden skulle vara riktad åt det håll, som veden skulle köras. Man tog därför måtten på mitten av "kvarten". Om kolaren högg veden själv var det inte så noga med måtten. Men han höll i alla fall reda på hur mycket de innehöll.

Så småningom började man lägga veden i res. Det var skogsbolagen Bergslagen och Kopparfors, som började med det på våra trakter, och det slog igenom. Omkring 1908 eller 1910 var det nog slut med att göra stavrum, men veden gjordes nu längre, 10 fot — eller 3 meter.

Det blev nu en lättnad för dem, som skulle hugga kolved,

i synnerhet som veden blev "klenare". Kolvedresen var av två typer, en meters och 2 alnars, vilka senare var de vanligaste. I början lades s. k. dubbelres, då det lades 2 bitar i bredd om de var under 6 tum. Omkring 1910 var betalningen 18 öre per res. År 1910 högg jag en meters res åt Bergslagen på Vittsjöskogen för 13 öre res. Under första världskriget gick priset upp för att sedan återgå till 25 öre — för att så småningom gå upp till 2 kronor. Råvaran försämrades undan för undan allt eftersom de började taga "klenare" virke och mer röta i sulfat- och sulfatveden.

Under 1800-talet gick alla vindfällan samt torrskog till kolved. Så blev det mycket lump och vrak efter avverkningarna, för att slutligen så gott som försvinna. Det blev också grova toppar kvar i skogen, men dessa minskade också efterhand, nu blir det bara en liten ruska kvar av dem. Någon lövved vet jag inte utav att de högg och kolade av. Det förekom också att det kolades av "ståndskog". Det fanns skogsägare, som sålde sin skog till "full avverkning" som det hette. Timmerskogen togs då först, och sedan kalhöggs och kolades av det övriga hur vacker ungskog det än var. Den fälldes då mest tidigt på våren och fick ligga till hösten med riset på, då den kvistades upp till kolved. Den var då fin att kola utav.

Slutligen fick man nöja sig med den klenaste gallringsveden till kolved av barrskogen och så tillkom lövveden, som tidigare inte avsänts till kolning. Lövveden är hårddkolad och krymper ihop mycket mer till volymen än barrveden.

Under 1800-talet, när det kolades av ståndskog, fälldes granarna under "löptiden" (savningen) och man tog barken i stora stycken, som de kallade "lopar" (utav löpa). Dessa hängdes upp i skogen på stänger, och de användes att täcka kolhögar med, när de låg i skogen sedan tidigt på hösten. En del såldes till garverierna. Man högg också byggnadsvirke, som "lopades" — för att sälja barken.

Kolbottarna anlades så centralt som möjligt för framkörning av veden så att få mest med "medlutor" fram till botten. Man måste också taga hänsyn till markens beskaffenhet och närheten av vatten att släcka kolen med. Bäst ansågs kolbottnar vara, som låg på berggrund. De som låg på lera var sämst. Man fick också se till att det fanns jord att stybba milan med, annars fick man frakta den från andra ställen. Vid gamla kolbottnar i skogen är det ofta stora gropar (gröpper), där de tagit jord. Vid gamla kolbottnar blev det kolstybb och jorden blev uppblandad och svart. Om botten lutade, drogs stybben vid rivningen av utför, ty man "harkade" kolen åt det håll, där det gick lättast. På de bottnar, som låg "läggligt" till för ved, blev det till slut mycket stybb, så att de kunde frakta stybb till "fattigare" bottnar. När man gjorde en ny botten, ville man åtminstone ha en del gammal stybb — helst på milkullen.

Det finns gott om gamla bottnar i haneboskogarna ända sedan den tid, då bruksdriften började. Men nu börjar de att växa igen, och jag har varit med om att kola på bottnar, som varit helt igenvuxna, när vi kom dit. Var skogen då för grov, gick det lättare att göra helt ny botten.

Där man skulle göra botten fick det inte vara för storstenigt eller "vattsjukt" och inte fick det luta för mycket.

När man "tog upp" en botten, bestämde man först mittpunkten, där man slog ner en påle. Så beräknade man hur stor milan skulle bli efter den ved, som fanns. Man tog så en stång, som lades med ena änden mot mittpålen i rak vinkel över botten mot kanten. Sedan hade man beräkning och steg upp längden från mitten, dit man beräknade att milfoten skulle sträcka sig. Med hjälp av stången som mått, slog man ner pålar runt botten, och inom denna cirkel skulle milan resas. Var det en gammal botten, skulle den skottas ren från stybb och det kallades på hanebomål att "sköta ut bötten".

När kolmilan skulle resas, satte man i mitten den stock, mot vilken kolveden skulle resas. Den kallades för "kungen" eller "kongen". Den stöttades med 3 stävor eller "stön", ca 4 tum i diameter. Man högg hål i "kungen" samt täljde strävorna, så att de passade i dem. Innan resningen började sattes en lodrätt stång från "kungen". Det var riktpunkten, och varje "klump" reste man efter stången, som det hette.

Skulle milan tändas i mitten, gjordes även anordningar för tändtrumman — "tändhålet". I forna tider, när det fanns grov kolved, reste man den direkt på botten, men när veden började bli "klenare" och milorna tätare, började man göra bro att resa veden på. Att använda skorsten utan bro gick inte. Denna brobyggnad var ett besvärligt kapitel, ett trassel att hålla på med under inkörningen. Milan blev betydligt högre, och sedan veden ökade till 10 fot, blev milorna höga och tungarbetade.

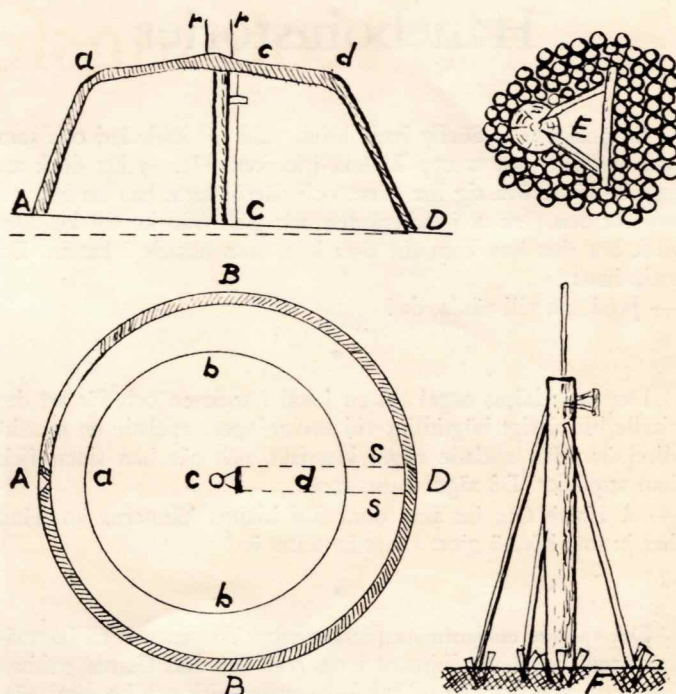
Man fick taga kolved om cirka 3" i topp med rotändan vid botten ytterkant, samt toppändan mot mittpunkten. Boten fick pålas fast, så att kolveden låg still, när köraren kom med sina släpor.

Under resningen ordnades kolveden så, att man fick torr ved där milan skulle tändas. Den grövre veden restes på högsta delen av botten, där milan kolade sist. Även det yttre skiktet av milan skulle det vara "små" och lättkolad ved. Annars blev det gärna okolad ved, som stack upp ur milan som en skorsten. Gick det inte att täcka en sådan stock, fick man hugga av den.

I början av resningen höll man milan så rund som möjligt, så att den inte skulle "rasa kull" som det hette. Detta var en allvarlig olycka. Man fick då först få bort all veden från botten och sedan börja om från början igen med resningen. Det blev mångdubbelt arbete — och därtill kom förgälsen, som inte heller var så god att bära. Sådana olyckor inträffade dock inte så ofta.

Man reste milan först färdig på baksidan. Det hette att man "reste ut den", sedan fortsatte man runt milan, och det sista hålet hade man att fylla mitt på framsidan.

Ved och bottnar låg ju mest så till att veden låg högre än botten för körningens skull. Som förut nämnts restes den grova veden på "högsten" och detta var nödvändigt, när de tände

Kolmila.

Teckning av V. Johnson.

Aa milans balsida. Bb sidorna. Cc tändtrumma. Dd varmgång. ABCD foten, abcd brynet, r riktgång. S stolpar. E tändtrumma. F bordstake, "kongen" med tillbehör.

i brynet på "lägsten". Under resningen fick man lägga undan "småved" att resa utanpå milan ifall man inte hade särskilt gott om den. Och så skulle man ha "fyllved" om man tände i "mitten" som det hette.

Sedan milan var färdig, skulle den "kullas", jämnas till på kullen — "brynet" (namnet troligen av brytningen). Man hade då tre olika benämningar på milan: kullen, brynet och foten. Det skulle vara mycket arbete med att göra milan jämn, särskilt om veden var ojämnt lång. Det gick inte att använda såg, utan det skulle ske med yxa. Jag brukade när det kom ved som var för lång, ha ett särskilt mått och såg till hands för att kapa dem för att slippa undan arbete på kullen. Men man hann inte med det alla gånger, när man skulle "hålla undan" köraren. En del huggare kapade veden mycket ojämnt, i synnerhet var det fallet med unga pojkar. De var i alla avseenden de sämsta huggarna. De saknade mer än äldre ansvar, i arbetet även som kunnighet. Det var ju också så att det första pojkarna fick börja med, när de kom ut "på förtjänst" var att hugga kolved.

*

Denna artikel skrevs för Hanebo-Juls räkning av Nils Agersten i Röstbo och är ett avsnitt ur en längre artikel, byggd på noggranna anteckningar under flera år samt på egna erfarenheter som kolare. Han har i sina artiklar ingående beskrivit allt som hör till kolning från huggning och inkörning till kolning och utkörning samt beskrivning av redskap och kolköjor. Ett annat år kommer att införas andra avsnitt ur hans efterlämnade kolningsbeskrivningar. Agersten avled i februari 1957.

Hanebohistorier

En gubbe från Sörfly hade blivit vald till kyrkvård och som sådan skulle han ta upp kollekt i kyrkan. Han tyckte dock att han behövde öva sig lite först, och därför satte han en hatt på en stör och gick ut i ladugården och gick från ko till ko. Det gick bra tills han kom till sista kon, som nosade i hatten. Då sade han:

— Jasså, du vill växla, du!

*

Det hade köpts orgel till en lokal i socknen och för att det skulle bli riktigt högtidligt vid invigningen, spelade en musikdirektör. Han spelade något klassiskt, och när han slutat fick han applåder. Då säger Anna-mor:

— Å Harre Gu, int skar dom föll klappa hännerna än. Han har ju inte hönnö gjort annat än stämt än!

*

Det var vid en lantmätarförrättning i Tönsen och en lantmätare, som också var löjtnant i reserven var där. Gamle gubben Fernsten stod och såg på och hans getter gick och betade i närheten. Bland getterna gick det en ilsken bock, och när han fick se löjtnanten, gick han genast till anfall. Löjtnanten räddade sig dock upp på en sten, och gubben Fernsten utbrister förnöjd:

— Harre Gu ocke krigare vi har nu för tin som inte törs stana för en bock en gång...

*

Kolar-Lars har många barn, och en dag sitter han och ser på dem och utbrister:

— Dä ä i alla fall underligt, att ingen av dom blivit svart... som sotig som jag varit jämt.

*

Det var under beredskapstiden och Hugo Persson tog emot kapten som kom på inspektion till Gusbobergen. Denne började att förhöra om befälens gradbeteckningar och Persson räknade upp dem till kaptenen, men så sade han:

— Å sen vet jag att dom blir mer och mer lik julgranar.

*

Vid ett bröllop steg brudgummen upp för att tacka och började:

— På mej och min hustrus vägnar får jag tacka för det lilla vi fått.

*

Berglund kom och sökte arbete men fick till svar att det fanns så litet arbete just då. Då svarade han:

— Ja se jag behöver så illa lite ja...

Han fick arbete och blev kvar i många år.

*

Eolles-Per satt och såg på kort från Amerika och tyckte väl att han borde säga något, varför han till slut sade:

— Dä ä allt könstet i alla fall va dom kan försköna folk.

*

Det var slätter och Ol Andersson gick och arbetade och svettades. Vid vägkanten satt det en luffare och åt smörgås. Då sade Ol Andersson:

— Jo, du har då bra du, som inte behöver arbeta.

Objudna julgäster

av Johan G. R. Banér

*Red icke julbord för "levande" bara,
Tänd icke julljusen endast för dem.
Fråga ej "Varför?", ty själv kan du svara:
— Kanske vår flykting i kväll kommer hem?
Fällda vid gravarne
Tyckas ju stavarne,
Men — varest klavbindes själ'n, och av vem?*

*Tro eller misstro som gissningars diktan
Siarnes, skaldernas blå pergament;
Tro eller misstro som hägring, min biktan;
Mig hava fjärrgäster glädje förlänt.
Trånande spaningar
Blånande aningar
Ha, allt ibland, ifrån griftåkern sänt.*

*Nej, icke syster — mitt jordiska öga
Dunklats av fädernas ävlan och min;
Aning har sett, och för hjärnlober tröga
Lade hon — "hägringar", dimbilden sin.
Svinnande, dunkelgrå,
Minnande, hjärteblå —
Och vid ditt julbord tör "synen" bli din:*

*Red icke julbord för levande bara,
Tänd icke julejus enbart för dem;
Hänsovna säkert vart ego bevara —
Vilken förnekar den sanningen — vem?
Fällda vid gravarne
Trodde vi stavarne —
Vingestark själ dock vid jul'n ilar hem.*

Ur diktboken "Barr"

U. S. A. 1926.

— Ja, du skulle skött dej du mä, så hade du haft det lika bra. För en gångs skull blev Ol Andersson svarslös.

*

Spers-Per Erik hade kommit hem från Amerika och berättade hur stort allt var där. Så blev det tal på snö.

— Ja si i Amerika, där hadde vi mycke snö... Inte för att dä var så djupt, men si dä var så stora vidder.

Hanebo „Jul

utkommer härmed för tionde gången och kan således i år fira sitt tioårsjubileum. Till alla frivilliga medarbetare under dessa år vill vi rikta ett varmt tack — och ett hopp om att också i fortsättningen kunna få räkna med bidrag. En trogen läsekrets — som ökar med åren — gör det möjligt att utgiva tidningen, och vi tackar även alla läsare. Vi vill också önska alla hanebobor, när och fjärran, en God Jul: 1957!

En hembygds- och hobbyutställning kommer att anordnas i februari 1958, men närmare upplysningar kommer att lämnas senare. En kommitté som är ansvarig för utställningen har tillsatts, och består av följande: fru Marta Eriksson, Edw. Johnson, Ernst Pontén, fru Anny Eriksson, fru Jenny Wiklöf, fru Anna-Lisa Olsson, samt Karl M. Svensson. Till medhjälpare ute i bygderna har följande utsetts: Olle Ericson, Lilltjära, Gustaf Eriksson, Bofara, Anna Olsson, Hårga, Ingrid Olsson och Ingegärd Nilsson, Hallen, Anna Larsson, Kvarnböle, Britt Wallgren, Signe Rehn, Gunny Nordin och Arthur Adolfsson, Kilafors.

Kommittén räknar med hjälp av alla hanebobor — även av dem som vistas å annan ort. Alla intresserade kan kontakta någon av ovanstående, Utställningsföremålen kan vara allt inom hobby samt sådant som är av intresse för hembygdsarbetet. Det kan vara träslöjd, vävnader, textilier, målningar, gamla föremål, kort m. m.

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING